

วาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา

DISCOURSE OF VIOLENCE IN LANNA FOLKTALES

วัชรินทร์ แก่นจันทร์¹, สนม ครุฑเมือง² และ เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์³

Vajrindra Kaencandra¹, Sanom Khrutmuang² and Premvit Vivattanaseth³

มหาวิทยาลัยนเรศวร 99 ม.9 ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000^{1,2}

Naresuan University, 99 Moo 9, Tha Pho Sub-district, Muang District, Phitsanulok Province 65000^{1,2}

มหาวิทยาลัยพะเยา 19 ม. 2 ต.แม่กา อ.เมืองพะเยา จ.พะเยา 56000³

University of Phayao, 19 Moo 2, Maeka Sub-district, Muang District, Phayao 56000³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “วาทกรรมความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา” มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1) วิเคราะห์ความรุนแรงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา และ 2) วิเคราะห์กระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากนิทานพื้นบ้านล้านนา จำนวน 740 เรื่อง ซึ่งใช้แนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ทฤษฎีความรุนแรง แนวคิดคู่ตรงข้าม และทฤษฎีอารมณ์ขัน มาใช้ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตีความ และอธิบายความข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า ความรุนแรงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ปรากฏความรุนแรง

2 ลักษณะ คือ ความรุนแรงเดี่ยวและความรุนแรงซ้อน ความรุนแรงเดี่ยว ประกอบด้วย

1) ความรุนแรงทางตรง พบความรุนแรงทางร่างกายมากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงโดยการประทุษวาจา ความรุนแรงต่อทรัพย์สิน และความรุนแรงทางเพศ ตามลำดับ 2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง พบความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางเพศ และความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางอาชีพ/ตำแหน่ง ตามลำดับ และ 3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม พบความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมทางเพศมากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมทางภาษา ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมความเชื่อ และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมการกินตามลำดับ ส่วนความรุนแรงซ้อน ประกอบด้วย 1) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรง 2) ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรง และ 3) ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิดความรุนแรงทางตรง

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

² รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์

³ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์

ส่วนกระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา พบทั้งหมด 5 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการสร้างให้เป็นชายขอบ/คนอื่น 2) กระบวนการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 3) กระบวนการเพิ่มหรือลดอัตลักษณ์ 4) กระบวนการทำให้เป็นสินค้า และ 5) กระบวนการสร้างความชอบธรรม

คำสำคัญ: วาทกรรม, ความรุนแรง, นิทานพื้นบ้านล้านนา

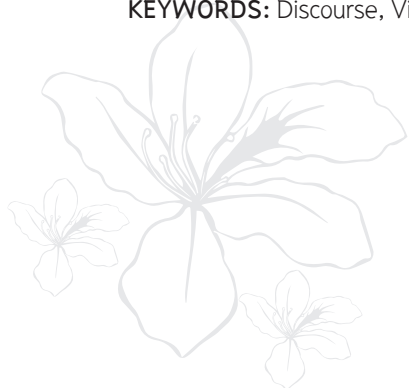
ABSTRACT

The study entitled “Discourse of violence in Lanna Folktales” aimed to 1) analyze violence appeared in Lanna folktales; and 2) analyze violence forming process in Lanna folktales. The data was 740 stories of Lanna folktales analyzed by using Critical Discourse Analysis: CDA, violence theory, binary opposition, sense of humor for analyzing, synthesizing, interpreting, and describing data.

The results revealed that there were two characteristics of violence in Lanna folktales. These were single violence and complex violence. Based on single violence, it included 1) direct violence, found the most in physical violence, followed by mental violence, hate speech violence, property violence, sexual violence, respectively; 2) structural violence, found the most in educational structure, followed by sexual structure, career/position structure, respectively; and 3) cultural violence, found the most in sexual culture, followed by language culture, belief culture, eating culture. According to complex violence, there were 1) cultural violence affecting direct violence; 2) structural violence affecting direct violence; and 3) cultural violence affecting structural violence continuing to affect direct violence.

In addition, there were five violence forming processes found in Lanna folktales. These included 1) marginalization; 2) human dignity devaluation; 3) increase and decrease of identity; 4) commodification; and 5) righteousness.

KEYWORDS: Discourse, Violence, Lanna Folktales

บทนำ

ภาษาคือเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างมนุษย์ด้วยกันเพื่อบอกเจตนา อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ขณะเดียวกันภาษาก็อาจแฝงหรือซ่อนเจตนา อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ผ่านวัตรปฏิบัติต่าง ๆ นั้นอย่างแยบยลเช่นเดียวกัน และตราบไต่ที่มนุษย์ยังอยู่กันเป็นสังคมก็มิอาจที่จะอยู่ได้โดยปราศจากภาษา ดังที่กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์ (2549) กล่าวไว้ว่ามนุษย์ไม่สามารถอยู่รอดได้โดยไม่มีภาษา ภาษาเป็นสิ่งที่หล่อหลอมมนุษย์ไว้ด้วยกันเป็นสังคม และเป็นเครื่องมือสำคัญที่สานสัมพันธ์ภาพระหว่างตนกับผู้อื่น มนุษย์ใช้ภาษาเพื่อย่อยทอดประสบการณ์เล่าเรื่องราว แก้ปัญหา สื่ออารมณ์ความรู้สึก ตลอดจนความขัดแย้งต่าง ๆ ขณะเดียวกันมนุษย์ก็อาจถูกครอบงำ หรือตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของภาษาในสังคมนั้น ไม่ลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง ภาษา สังคม และการสื่อสารจึงผูกโยงร้อยรัดเป็นเรื่องเดียวกัน เรื่องที่สัมพันธ์กับเจตนา อุดมการณ์ อำนาจ อัตลักษณ์ และสิ่งที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรม และสืบสร้างเป็นพลวัตแห่งสังคมที่เคลื่อนไหวไปอย่างไม่สิ้นสุด

เมื่อเป็นเช่นนี้ “ภาษาจึงไม่ใช่เพียงสื่อสัญลักษณ์ที่อยู่ในระบบและมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยเสียง คำ ประโยคที่ถูกสร้างให้มีความหมายขึ้นมาเท่านั้น แต่เป็นสื่อและเครื่องมือในวงจรปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดการผลิต การตีความ และการแลกเปลี่ยนสิ่งที่มีความหมายระหว่างกัน”

(กฤษดาวรรณ หงส์ดารมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์, 2549) ตลอดจน “เป็นระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง” (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2543) ดังนั้น “วิถีปฏิบัติหรือกระบวนการในการสร้างความหมายให้แก่สิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ” (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า วาทกรรม

เมื่อใช้คำอธิบายและคำนิยามของวาทกรรมมาเป็นกรอบ เราสามารถอธิบายได้ว่า นิทานพื้นบ้านล้านนาเป็นวาทกรรมหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ความบันเทิง กล่อมเกลาสังคม ตลอดจนเป็นทางออกของความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ในสังคมไทย ถูกเล่าต่อโดยอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยหรือประสบการณ์ของผู้เล่าสอดแทรกลงไปเพื่อเพิ่มอรรถรส และถูกสร้างโดยให้ความหมายเพื่อใส่อุดมการณ์และอำนาจผ่านเนื้อหาตัวละคร ฉาก และรูปแบบในการนำเสนอ จะเห็นลักษณะของนิทานพื้นบ้านล้านนาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทั่วไปและถูกเล่าต่ออยู่เป็นจำนวนมากและมักจะสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในช่วงนั้น ๆ หรือไม่ก็เป็นกลไกที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมทางอ้อม แต่ประเด็นที่ว่านิทานล้านนาถูกสร้างโดยให้ความหมายเพื่อจุดประสงค์เฉพาะนั้นยังมึ้งงานวิจัยอยู่เป็นจำนวนน้อย

นิทานพื้นบ้านล้านนา จึงเป็นอีก ร่องรอยหนึ่งที่ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความตลกขบขัน ซ้อคิด คติความเชื่อ เท่านั้น แต่ยังมียุติที่เรียกว่า “ความรุนแรง” แฝงผ่านเรื่องเล่าเหล่านี้ซึ่งถูกผลิตซ้ำ (Reproduce) จนกลายเป็นเรื่องเล่าที่ธรรมดาและถูกเล่าเรื่องจนเห็นว่าธรรมดาฝังอยู่ในความคิดของคนพื้นราบที่เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” หรือบุคคลทั่วไป

ปรากฏการณ์การใช้ความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนาอาจมีใช้เพียงแค่การกระทำที่เกิดขึ้นกับร่างกายเท่านั้น หากแต่สิ่งที่ทำให้เกิดความกระทบกระเทือนทางด้านจิตใจก็ถือเป็นความรุนแรงเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างจากเรื่อง แม่สาว

เรื่อง แม่สาว

แม่สาวคนหนึ่ง โดยสารรถสาย เชียงใหม่-ฝาง สมัยนั้นทางยังปิด รถจึงสะเทือน บังเอิญเทือนนั้น (ครั้งนั้น) มีคนโดยสารแน่น แม่สาวต้องยืนไป ขณะยืนอยู่รู้สึกว่ามีคนมา **ทุบนม** (จับนม) **แม่สาวก็ชดหนี** (ขยับหนี) **แต่ยังมีมือมาทวบทุบนม** (มีมือตามมา จับอีก) แม่สาวชดตั้งแต่หลังรถไปยังหน้ารถ (ขยับจากหลังรถไปหน้ารถ) ก็ยังโดนทุบนม ตอบได้เลยบอกกับคนขับรถว่า

“จอด ๆ ข้าเจ้าจะลงที่นี่แล้ว”

“ทางมันอันตราย ลงบได้ จะพัง ลงไปไหน” (จะรีบลงไปไหน)

“เขาทุบนมข้าเจ้าลู่”

คนขับเหลือบเห็นตำรวจนั่งอยู่ท้ายรถ ทวบ (ด้วย) จึงบอกให้อสาวแม่ไปฟ้องตำรวจ สาวแม่ตอบว่า

“ฟ้องได้จะได ตำหนวดก็ทุบนมข้าเจ้า ทวบนี้” (ตำรวจก็จับด้วยนี่นา) (หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

จากนิทานเรื่องนี้ ตำรวจในฐานะ ผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ มีพฤติกรรมการคุกคามทางเพศต่อหญิงสาวชาวแม่ (ม้ง) ซึ่งถือเป็น ความรุนแรงทางเพศ ขณะเดียวกันตัวละคร ตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนองค์ของรัฐที่ใช้อำนาจ หน้าที่ไม่ถูกต้อง เป็นผลทำให้หญิงสาวชาวแม่ (ม้ง) เกิดความไม่ไว้วางใจและพยายามหลีกเลี่ยงต่อการถูกคุกคามจากตัวแทนของรัฐ ความรุนแรงดังกล่าวเป็นความรุนแรงทั้งทางตรง ขณะเดียวกันก็มีความรุนแรงในเชิง สัญลักษณ์ที่สร้างให้ตำรวจที่เป็นตัวแทนของ อำนาจสามารถกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งการกระทำนั้นไม่สามารถเอาผิดได้ เพราะ ผู้ที่ด้อยอำนาจมิใช่ตัวแทนของรัฐหรือผู้ที่มีอำนาจ

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นจึงกลายเป็น กระบวนการสร้างวาทกรรมความรุนแรงที่ ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา ขณะเดียวกัน ตัวอย่างนิทานพื้นบ้านล้านนาก็ได้แฝงฝังอุดม การณ์ปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ไว้ด้วย โดยจะเห็นได้ว่าตัวละครชายพยายามที่จะล่วงละเมิดทางเพศโดยถือว่าตนเองมีกำลัง มากและมีอำนาจมาก กอปรกับเพศสภาพที่มี กำลังเหนือกว่าจึงใช้เงื่อนไขนี้ในการล่วงละเมิด ทางเพศ

ดังนั้นการทำความเข้าใจและอธิบาย ปรากฏการณ์ความรุนแรงในนิทานพื้นบ้าน ล้านนาที่เกิดขึ้นนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหัน มาตั้งคำถามโดยมุมมองแบบคนใน (Insider)

ว่านิทานล้านนาโดยเนื้อจริงแล้วมีจุดประสงค์ เพื่อความบันเทิง ให้ข้อคิด คติบางประการ เช่น นั้นจริงหรือไม่ หรือเป็นเสมือนสิ่งที่สืบสานวิถี คติบนพื้นฐานของความมีอคติและแบ่งแยก ทำให้เกิดความขัดแย้ง ความรุนแรงตามมา อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งการศึกษาวิจัยทางด้าน มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นแนวทาง ที่จะตอบคำถาม ทำความเข้าใจ และอธิบาย ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความรุนแรงที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้านล้านนา
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความรุนแรง หมายถึง พฤติกรรม ที่เจตนาทำลาย ทำร้าย ปิดกั้น กีดกัน ยุติ ศักยภาพทางร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน

ความรุนแรงทางตรง หมายถึง ความรุนแรงที่มีตัวกระทำ หรือมีผู้กระทำ เช่น การสงครามระหว่างประเทศ การปฏิวัติ รัฐประหาร หรือฆาตกรรมทางการเมือง เป็นต้น

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หมายถึง ความรุนแรงที่โครงสร้างของสังคมเป็นตัวการใหญ่ หรืออาจเป็นตัวแทนจากโครงสร้างนั้น สะท้อน การมีอยู่และปรากฏออกมาในรูปของอำนาจ ที่ไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดจากความชอบธรรมที่สังคม ส่วนใหญ่ยอมรับ เช่น การดูถูกกลุ่มชาติพันธุ์

ว่าล้าหลังทางภาษาและวัฒนธรรม ผู้ชาย สามารถมีภรรยาได้หลายคน เป็นต้น

ความรุนแรงเดียว หมายถึง พฤติกรรม ความรุนแรงหรือผลจากความรุนแรง เพียงอย่างเดียว อาจเป็นความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรง เชิงวัฒนธรรม

ความรุนแรงซ้อน หมายถึง มิติความสัมพันธ์ของความรุนแรงเดียวอย่างใดอย่าง หนึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องไปหาความรุนแรง เดียวหนึ่งหรือหลายอย่าง อาจเป็นความรุนแรง เชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิด ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรง เชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทาง ตรง หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้ เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิด ความรุนแรงทางตรง

วิธีดำเนินการวิจัย

การทบทวนวรรณกรรมและเก็บข้อมูล

1. สืบค้นว่าการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านล้านนาที่ผ่านมา นอกจากการวิเคราะห์ตามแนววรรณกรรมศึกษาแล้ว ยังมีการศึกษา หรือวิเคราะห์แนวอื่นอีกหรือไม่ หรือใช้กรอบคิดใดบ้างที่นำมาใช้ศึกษาหรือวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านล้านนา ผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่า การศึกษานิทานพื้นบ้านล้านนาที่ผ่านมา มีการศึกษาอยู่ไม่มากนัก จะมีก็ศึกษาเป็นเรื่องๆ ไป เช่น ชาดกบางเรื่อง นิทานพื้นบ้านบางเรื่อง เท่านั้น และศึกษากรอบคิดทางวาทกรรม วิเคราะห์เชิงวิพากษ์และความรุนแรงก็ปรากฏ

มีอยู่เฉพาะเรื่องหรือเฉพาะประเด็นเท่านั้น

2. ศึกษาและสำรวจนิทานพื้นบ้านล้านนา เพื่อกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ โดยเริ่มจากสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้รวบรวมไว้แล้วจำนวน 5 เล่ม และข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ของหทัยวรรณ ไชยะกุล (2539) เรื่องการสร้างมุขตลกในเรื่องข้ามชั้นของล้านนา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงวิทยานิพนธ์เล่มอื่น ๆ ที่มีผู้รวบรวมข้อมูลไว้แล้ว การศึกษา สำรวจและเปรียบเทียบเนื้อหา จำนวนนิทานพื้นบ้านล้านนาทั้งหมด วิทยานิพนธ์ของหทัยวรรณ ไชยะกุล (2539) ถือเป็นเล่มที่รวบรวมไว้แล้วอย่างสมบูรณ์ และเป็นปัจจุบันที่สุด ดังนั้นการวิจัยนี้จึงนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์

3. ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเรื่องวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ทฤษฎีความรุนแรง (Violence Theory) เป็นหลัก ส่วนแนวคิดเรื่องคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) และทฤษฎีอารมณ์ขัน (Sense Of Humor) ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดรอง จากนั้นก็วิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบบบูรณาการให้เห็นภาพรวมโดยแยกประเด็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแบบบูรณาการลึกลับแนวคิดและทฤษฎี เพื่อให้เข้าใจง่ายและเห็นภาพรวมได้อย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านล้านนาของหทัยวรรณ ไชยะกุล จำนวน 740 เรื่อง โดยนำกรอบคิดทั้งหมด มาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

2. วิเคราะห์ความรุนแรงในนิทานล้านนา โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นว่านิทานล้านนาแต่ละเรื่องเป็น ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หรือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม และวิเคราะห์ต่อว่าความรุนแรงแต่ละมิตินั้น เป็นความรุนแรงลักษณะใด เช่น ความรุนแรงทางตรง อาจมีลักษณะของความรุนแรงทางร่างกาย ความรุนแรงทางวาจา เป็นต้น ในงานวิจัยนี้จะใช้ว่า ความรุนแรงเดียว

ส่วนการวิเคราะห์ ความรุนแรงที่เป็นผลจากการเชื่อมโยงมิติตามความรุนแรง เช่น ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดการใช้ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิดความรุนแรงทางตรง ในงานวิจัยนี้จะใช้ว่า ความรุนแรงซ้อน

การวิเคราะห์จุดประสงค์นี้จะวิเคราะห์ตัวบท (Text) จากวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ผ่านการตีความจากภาษาตั้งแต่ระดับคำไปจนถึงระดับข้อความบูรณาการกับทฤษฎีความรุนแรง (Violence Theory) และทฤษฎีอารมณ์ขัน (Sense of Humor)

3. วิเคราะห์กระบวนการสร้าง

ความรุนแรง จะวิเคราะห์ว่าจากความรุนแรง ในลักษณะต่าง ๆ จากจุดประสงค์ข้อแรกนั้น ความรุนแรงนั้นเกิดจากกระบวนการสร้าง ความรุนแรงแบบใด เพราะความรุนแรงไม่ได้ เกิดขึ้นเอง แต่มีเหตุหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้น เช่น ความรุนแรงทางเพศ เกิดจากกระบวนการ สร้างอุดมการณ์แบบปิตาธิปไตย หรือความ รุนแรงที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดจาก กระบวนการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

การวิเคราะห์จุดประสงค์นี้จะวิเคราะห์ ภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse Practice) และภาคปฏิบัติทางสังคมและ วัฒนธรรม (Sociocultural Practice) จากวาท กรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ผ่านการตีความจากการผลิตตัวบท และบริบททางสังคม โดยบูรณาการกับแนวคิด คู่ตรงข้าม (Binary Opposition)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบความรุนแรงที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้านล้านนา ดังนี้

ความรุนแรงเดียว

ปรากฏการณ์ความรุนแรงในลักษณะ ต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Johan Galtung ที่ปรากฏ อยู่ในนิทานพื้นบ้านล้านนา ปรากฏความรุนแรง ทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรง เชิงวัฒนธรรม

1. ความรุนแรงทางตรง (Direct Violence)

ความรุนแรงทางตรง หมายถึง

ความรุนแรงที่มีตัวกระทำ หรือมีผู้กระทำ เช่น การสงครามระหว่างประเทศ การปฏิวัติ รัฐประหาร หรือฆาตกรรมทางการเมือง เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า ความรุนแรงทางตรงที่ปรากฏ ในนิทานพื้นบ้านล้านนานั้น มีความรุนแรง 4 ลักษณะ คือ

1.1 ความรุนแรงทางร่างกาย

เป็นการกระทำความรุนแรงระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ หรืออาจเป็นผลที่เกิด จากความรุนแรงและความขัดแย้ง ในนิทาน พื้นบ้านล้านนาพบความรุนแรงลักษณะนี้ หลายรูปแบบ และเกิดขึ้นกับตัวละครที่ หลากหลาย ตั้งแต่บรรพชิตไปจนถึงฆราวาส บุคคลทั่วไป คนพิการหรือแม้แต่สัตว์ก็ได้รับผล แห่งความรุนแรงเช่นเดียวกัน

1.2 ความรุนแรงโดยการประทุษ

วาทา เป็นการสื่อสารที่แสดงถึงความเกลียดชัง โดยการดูหมิ่นเหยียดหยาม ใส่ร้ายป้ายสี ไปจนถึงการด่าทออย่างหยาบคาย โดยมี ลักษณะของการปลุกปั่น ยุยง หรือปลุกระดม เกิดความเกลียดชังต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยพุ่งเป้าในเรื่อง เชื้อชาติ เพศสภาพ ศาสนา อุดมการณ์ เพื่อแบ่งแยกหรือขจัดบุคคลหรือ กลุ่มบุคคลออกจากสังคม หรือเพื่อให้อีกฝ่าย เกิดความเจ็บปวด (พิรงรอง รามสูต, 2558) การประทุษวาทาที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ล้านนา จะถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่มีลักษณะ เฉพาะ กล่าวคือ มีลักษณะการสร้างให้เป็นคู่ ตรงข้ามที่ไม่ค่อยถูกคอกัน คนที่มีปมด้อย หรือ คนยากจน

1.3 ความรุนแรงต่อทรัพย์สิน เป็นความรุนแรงที่มุ่งทำลายทรัพย์สินในลักษณะการแทนที่ (Displacement) โดยเมื่อไม่พอใจหรือเกิดความคับข้องใจกับบุคคลหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ไม่สามารถจัดการกับบุคคลหรือสิ่งนั้นได้ ก็หันไปแสดงออกความไม่พอใจหรือความคับข้องใจกับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่นแทน “เข้าทำนองลงกับคนไม่ได้ ก็ไปลงกับสิ่งของลงกับสิ่งของอย่างหนึ่งไม่ได้ ก็ไปลงกับสิ่งของอย่างอื่น” ความรุนแรงต่อทรัพย์สินยังหมายรวมไปถึงความต้องการอยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนโดยมิชอบ หรือมุ่งทำลายทรัพย์สินนั้นให้แปรสภาพไปเป็นอย่างอื่น ความรุนแรงต่อทรัพย์สินในลักษณะดังกล่าวปรากฏให้เห็นในนิทานพื้นบ้านล้านนาอยู่บ่อยครั้ง

1.4 ความรุนแรงทางเพศ เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากการข่มขืน การคุกคามทางเพศ โดยแสดงพฤติกรรมนั้นกระทำต่อร่างกายที่แสดงออกมาอย่างชัดเจน และผู้ถูกกระทำเป็นผู้ที่รับผลโดยตรง

ตัวอย่างความรุนแรงทางร่างกาย

เรื่อง ทูสีตนลงศรัทธา

ทู่เจ้า 4 ตน ออกมาบอกศรัทธาว่า แหมเจ็ดวันยักข์จะลงมากินคน ถ้าอยากให้อันยักข์ก็ให้อพวกศรัทธาช่วยกันเอาหมู เอาเหล้า 4 ขวดมาเลี้ยงผี แล้วในวันเลี้ยงผีบ่ให้อศรัทธา ออกบ้านไปไหน วัดบ่ให้อมาบ้านบ่ให้อออก เพราะจะชักชวนผียักข์กินของสังเวย ศรัทธาก็ตกลง ทู่เจ้าก็เอาด้ายสายสิญจน์ล้อมวัดไว้ บอกให้อศรัทธาว่า

“ไผจะไปเข้ามาเน่อวันนี้เพิ่นจะเลี้ยง ผียักข์ ศรัทธาให้ออยู่ในบ้าน”

ทู่เจ้าก็**บุดหมูลาบ** กินเหล้าเมายากัน อยู่ในวัด กินกันไปกินกันมากี่ว่า

“ข้าเป็นครู ได้กินย้อนข้า”

แหมตนก็ว่า “คันข้าบ่ฮู้คิดฮู้กับได้กิน”

กินกันไป กินกันมา **ปล้าลูกคุย** (แลงหมัด) กันในวัด ที่นี้มีคนหนึ่งลูกต่างบ้าน มาอยู่ก็คิดจะไปไหว้พระเจ้า พอเข้าไปในวัดเห็น ทู่เจ้าเมาเหล้า ก็ไปบอกชาวบ้าน ๆ ว่า

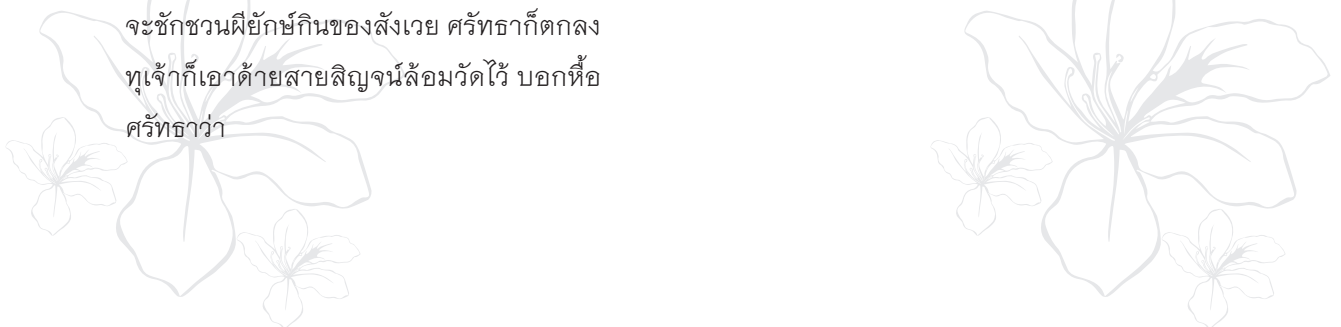
“ไอนี้มาเดือดอะหยั่ง วันนี้ยักข์จะมา กินคน วันนี้ทู่เจ้าเพิ่นบวงสรวงที่วัด”

“ยักข์หยั่งบะ ฮู้ฟังคำทู่เจ้าเทอะ **พัตลูกคุยกัน**ในวัด ไปพ่อลอ ยักข์หยั่งหัน ยักข์ 4 ตนนั้นกะ”

ชาวบ้านก็พากันไปพ่อ**ทู่เจ้าตีกันเลือด แดงร่าม** (อร่าม)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

การแสดงออกทางพฤติกรรมของ ตัวละครพระ นำไปสู่การใช้ความรุนแรงทางตรง จากกริยาวลีไม่ว่าจะเป็น “บุดหมู” “ปล้าลูกคุย” “พัตลูกคุย” “ตีกัน” กริยาวลีเหล่านี้ล้วนแสดงออกถึงความรุนแรงต่อร่างกายทั้งสิ้น นอกจากนั้นแล้วสิ่งที่สามารถวิเคราะห์ต่อก็คือพระทั้ง 4 รูป เป็นพระทูลีล มิได้ตั้งตนอยู่ในธรรมหรือวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมสาธุ

ตัวอย่างความรุนแรงโดยการประทุษร้าย

เรื่อง พ่อเมียมกับลูกชาย 5

พ่อเมียมกับลูกชายชวนกันไปป่า พ่อเมียม
เที่ยวทวยกัน แหมคำพ่อเมียมตด ลูกชายหยอกว่า
หื้อพ่อเมียมตด

“หมาไผตด”

พ่อเมียมกับปาก (ไม่ตอบ) คิดเคียด

อยู่ในใจ พ่อพลิกมาถึงบ้าน (กลับมาถึงบ้าน)
ก็มาเล่าหื้อลูกสาวฟัง

“หน้อย...สอนผัวมึงพร่อง ไผก็บ่มี
มีกูคนเดียวตด **มันว่าหื้อกูเป็นหมา กูบใคร**
พอใจ” (สอนผัวเอ็งซะมั่ง... ว่ากูเป็นหมากูไม่
พอใจ)

ลูกสาวก็ไปว่าหื้อผัวมัน

“ว่าหื้ออ้อพ่อเป็นหมาแม่นก้อ เฟ็นตด
เหม็นก้อตดเอาก่า” (...ทนเอาสิ)

“หมาใครลักค้ายังปามาเล่าสืบ
หมาหมา” (หมามาเล่าให้ฟังรี)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

พ่อตาคับข้องใจมากที่ถูกลูกเขย
กระแทกกระเทียบว่าเป็นสุนัข ไม่ตอบได้ในทันที
แต่ก็เก็บความไม่พอใจนั้นไปเล่าให้ลูกสาวฟัง
ลูกสาวก็ไปบอกกับสามี แต่ก็ถูกว่ากระแทก
อีกว่า “หมามาเล่าให้ฟัง” การกระทำของลูกเขย
แม้ว่าจะไม่ถึงขั้นทำร้ายร่างกาย แต่ก็ส่งผล
ต่อจิตใจอย่างมาก โดยเฉพาะการที่ตนเอง
ถูกนำไปเปรียบเทียบกับสัตว์ จนเกิดเป็นความ
ไม่พอใจ ความไม่พอใจนั้นไม่ได้แสดงออก
มาในรูปแบบของพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง
หากแต่เป็นผลกระทบต่อจิตใจ เกิดเป็นความ
รุนแรงต่อจิตใจ

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural
Violence)

ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง หมายถึง
ความรุนแรงที่โครงสร้างของสังคมเป็นตัวการใหญ่
หรืออาจเป็นตัวแทนจากโครงสร้างนั้น สะท้อน
การมีอยู่และปรากฏออกมาในรูปของอำนาจที่
ไม่เสมอกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน ผลการ
วิจัยพบว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ปรากฏ
ในนิทานพื้นบ้านล้านนานั้น พบความรุนแรงดัง
กล่าว 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
ทางการศึกษา เป็นรูปแบบของการเข้าไม่ถึง
การศึกษาของคนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร
ชาวชนบท หรือคนชายขอบ และบุคคลเหล่านี้
มักกลายเป็นตัวตลกเมื่อต้องไปพบปะ ติดต่อกับ
ตัวแทนของรัฐซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษา
ความรุนแรงในลักษณะดังกล่าวเห็นความ
ไม่เท่าเทียมกันทางด้านการศึกษาอย่างชัดเจน
การเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาเป็นเรื่อง
ที่ลำบาก และผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษามักจะถูก
กีดกัน ดูถูก หรือล้อเลียน

2.2 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
ทางเพศ เป็นการแสดงให้เห็นถึงค่านิยมในการให้
ความสำคัญของเพศในสังคม ว่าเพศใดมีสถานะ
เหนือกว่า โดยใช้ความเชื่อเรื่องเพศที่ติดตัวมา
แต่กำเนิดเป็นฐานคิด ความคิดความเชื่อเรื่อง
เพศดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปแบบของความ
ไม่เท่าเทียมกันทางเพศ

2.3 ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
ทางอาชีพ/ตำแหน่ง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึง
การช่วงชิงอำนาจความได้เปรียบเสียเปรียบ
หรือการฉกฉวยผลประโยชน์จากผู้ที่อำนาจ

ทางสังคมที่ดีกว่า ผ่านโครงสร้างของรัฐ
ตัวแทนของรัฐ หรือกลุ่มอาชีพที่ถือว่าเป็น
กลุ่มวิชาชีพชั้นสูงในสังคม ดังนั้นบุคคลหรือ
กลุ่มบุคคลที่อยู่ใต้โครงสร้างนี้ทั้งหมดจึงถูกเอา
วัดเอาเปรียบและถูกหาผลประโยชน์อยู่เสมอมา
ตัวอย่างความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
ทางการศึกษา

เรื่อง คัดเลือกผู้ใหญ่บ้านยาง

ในอำเภอแห่งหนึ่งมีการคัดเลือกผู้ใหญ่
บ้านยาง โดยนายอำเภอเป็นคนจัดการคัดเลือก
หลังจากที่ได้ยงที่มีท่าทางว่องไวมาแล้ว 3 คน
มีกติกาว่า ถ้ายงคนใดใน 3 คนนั้น นับถึง
ร้อยได้จะได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ยงคนแรกก็เริ่มนับ “หนึ่ง สอง สาม
สี่ ห้า...สามสิกลี” นับจนถึงสามสิบแล้วก็รีบออกไป
เป็นว่าคนแรกถูกรอไป

ยงคนที่สองก็นับแหม “หนึ่ง สอง
สาม สี่ ห้า...ห้าสิกลี” นับจนถึงห้าสิบแล้วก็นับ
ต่อได้ คนที่ 2 ก็ถูกรอไป เหลือคนสุดท้าย
นายอำเภอที่ว่า

“โอ้มา...ถ้านับหนึ่งถึงร้อยหือฟังได้
ก็จะได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน”

ยงที่ชื่อมาก็เริ่มนับ “หนึ่ง สอง สาม...
แปดสิกลี... เก้าสิกลี...เก้าสิกลีเก้า...” พอติ๋มที่มา
พ่อการคัดเลือกก็ ไซโยให้ร้อง เพราะว่าจะได้
ผู้ใหญ่บ้านคนนั้นแน่ ๆ โอ้มาได้ยินเสียงร้องโหร้อง
เกิดอาการสะดุ้ง และนับต่อว่า

“เจ้กลีกลี”

ก็เป็นอันว่านับไปถึงร้อย การคัดเลือก
ผู้ใหญ่บ้านยางเลยบได้สักคำ

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

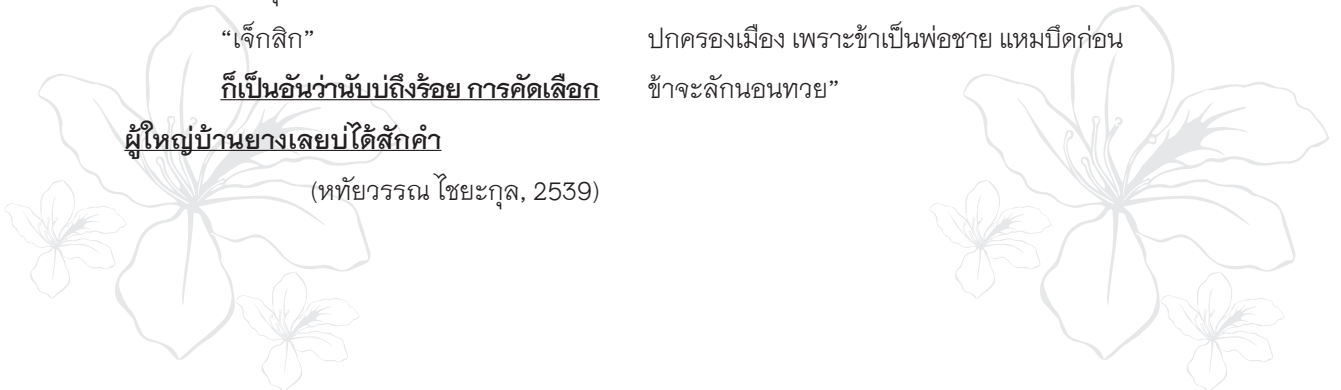
การคัดเลือกผู้ใหญ่บ้าน/คัดเลือก
ผู้นำหมู่บ้านไม่ใช่การคัดเลือกจากภาวะ
ความเป็นผู้นำอีกต่อไป หากแต่ถูกบังคับโดย
โครงสร้างจากรัฐส่วนกลาง ที่เข้ามาครอบงำ
ทั้งพื้นที่และความคิด สิ่งหนึ่งที่น่ามาเป็นตัววัด
ว่าใครจะได้รับการคัดเลือกเป็นนาก็คือ
“การศึกษา” แต่ในเรื่องดังกล่าวกลับวัดการ
ศึกษาจากการนับตัวเลข “ถ้ายงคนใดใน
3 คนนั้น นับถึงร้อยได้จะได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน”
มีหลายคนเข้ารับคัดเลือก จนมาถึงคนสุดท้าย
“ก็เป็นอันว่านับไปถึงร้อย การคัดเลือกผู้ใหญ่
บ้านยางเลยบได้สักคำ” ก็ยังไม่ได้รับคัดเลือก
อีกทั้งกลายเป็นเรื่องชวนหัวเกี่ยวกับการนับเลข
จนต้องเอามาล้อเลียน และเป็นการตอกย้ำ
ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว นอกจากจะอยู่ใน
ป่าในเขาแล้วยังเป็นคนที่ไร้การศึกษาอีกด้วย
โครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวกับชาติพันธุ์ และ
พื้นที่ดังกล่าวทำให้เกิดช่องว่างและความเหลื่อม
ล้ำทางการศึกษาขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ตัวอย่างความรุนแรงเชิงโครงสร้าง
ทางเพศ

เรื่อง กำเนิดมนุษย์

สมัยเมื่อสร้างโลก มีแม่หญิงคนพ่อ
ชายคน พอมายอยู่ทวยกันต่างฝ่ายก็ใคร่
เป็นใหญ่ เกียงกันไปเถียงกันมา จนในที่สุด
ฝ่ายพ่อชายอุ้วว่า

“ข้านี้แหละ ข้าจะปกครองบ้าน
ปกครองเมือง เพราะข้าเป็นพ่อชาย แหมบิดก่อน
ข้าจะลั่นนอนทวย”

พอเมื่อคืนสมาชิกของแม่ ญิง ก็วางแผนกัน หื้อ -เฮียจะอัน หื้อหมอย ทำหน้าที่นั้น ฯลฯ พอเด็กมาพอชายลัก มานอนทวย สมาชิกของแม่ญิงเฮียะหยังบ่ได้ ลักอย่างก็เลยต้องค้ำ (แพ)

ในที่สุดก็ต้องยอมแพ หื้อพ่อชาย เป็นฝ่ายชนะแม่ญิงสู้ได้เพราะอ่อนแอกว่า
(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

ในนิทานพื้นบ้านล้านนามีการช่วงชิง อำนาจ และมีการต่อรองชิงอำนาจระหว่างเพศ ให้เห็น แต่จากตัวอย่างนอกเหนือจากความไม่ เท่าเทียมกันทางเพศแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึง ความขัดแย้งทางเพศด้วยว่า “สมัยเมื่อสร้างโลก มีแม่ญิงคนพอชายคน พอมาอยู่ทวยกันต่างฝ่าย ก็ใครเป็นใหญ่ เถียงกันไปเถียงกันมา” และ ใช้สัญลักษณ์ทางเพศมาใช้ในการดำเนินเรื่อง จนสุดท้าย “สมาชิกของแม่ญิงเฮียะหยังบ่ได้ลัก อย่างก็เลยต้องค้ำ” และ “ในที่สุดก็ต้องยอม แพ หื้อพ่อชายเป็นฝ่ายชนะ แม่ญิงสู้ได้เพราะ อ่อนแอกว่า” มโนทัศน์เกี่ยวกับเพศยังชี้ให้เห็น อีกว่าคนแพคือคนที่อ่อนแอ ดังนั้นผู้หญิงแพ ผู้หญิงจึงเป็นเพศที่อ่อนแอตามไปด้วย การสร้างเรื่องเล่าในลักษณะตำนานดังกล่าว ได้กล่อมเกล่าให้สังคมเชื่อว่าผู้หญิงเป็นเช่นนั้น และผู้หญิงมักตกเป็นเหยื่อของการคุกคามทาง เพศอยู่เสมอ ภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่มองว่า ผู้หญิงแพคือผู้หญิงที่อ่อนแอ

3. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence)

ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม หมายถึง ความรุนแรงที่เกิดจากความชอบธรรมที่สังคม ส่วนใหญ่ยอมรับ เช่น การดูถูกกลุ่มชาติพันธุ์ว่า ล้าหลังทางภาษาและวัฒนธรรม ผู้ชายสามารถ มีภรรยาได้หลายคน เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏในนิทาน พื้นบ้านล้านนามีทั้งสิ้น 4 ลักษณะ

3.1 ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ทางเพศเป็นพฤติกรรมทางเพศที่ผิดทำนอง คลองธรรม ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม และผิดปกติไปจากธรรมชาติ ของทั้งเพศหญิง และเพศชาย ขณะเดียวกันก็มีลักษณะของการเหยียดหยามชาติพันธุ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

3.2 ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ทางภาษาเป็นการล้อเลียนหรือการดูถูก ผ่านการออกเสียงที่ไม่ชัดเจน การใช้คำที่สื่อ ความหมายไปคนละอย่างเพื่อให้เกิดความ ตลกขบขัน และพบว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ความรุนแรงทางภาษามักจะเกี่ยวข้องกับตัวละครที่เป็นคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ คนต่างถิ่น คนที่ไม่มีการศึกษาหรือด้อยการศึกษา

3.3 ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม ความเชื่อเป็นการดูถูก หรือลบหลู่วัฒนธรรมใด วัฒนธรรมหนึ่งในด้านความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนศาสนา

3.4 ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม การกิน เป็นการสร้างภาพทางลบให้กับ วัฒนธรรมการกินให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่ง หรือไม่ก็สร้างให้เกิดความเข้าใจ ผิดเกี่ยวกับอาหาร เครื่องดื่ม หรืออุปกรณ์การ กิน และความเข้าใจผิดดังกล่าวมักจะไปผูกโยง กับเรื่องการศึกษา

ตัวอย่างความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม
ทางเพศ

เรื่อง แม้วเข้าโรงพยาบาล

แม้ว 2 คนผัวเมียอยู่ทว่กันมาเมิน
วันหนึ่งเมียปลบบาย เป็นไข้รากสาด พากันมา
ส่งโรงยา เป็นคนไข้อนาถาอยู่ได้ 14-15 วัน
คืนหนึ่งแม้วพ้อชวยอยากใคร่หลับนอนทว่เมีย
บรู๊จะเยียะจะใด (ไม่รู้จะทำอย่างไร) **พอถึงตี 4**
เหลียวซ้ายแลขวา คนไข้หลับกันหมด บ่หัน
ไผ่ป็นขึ้นเตียง เอาผ้าปกเหียบปฏิบัติการ
มีคนไข้คนหนึ่งนอนบ่หลับเห็นเตียงขย่ม

ผ้าห่มก็ดินขยุบ ๆ (ยวบ ๆ) บรู๊จะเยียะ
จะใจก็ค้อย หย่อง (ย่อง) ไปบอกพยาบาลว่า

“คนไข้ที่เป็นแม้วหันฮักตาย ขะใจล่อ
ผ้าห่มดินขยุบ ๆ”

(เร็ว ๆ ซิ ผ้าห่มดินอยู่นะ)

พยาบาลก็พากันล่นมาชักผ้าออกเป็น
ว่า (กลายเป็นว่า) แม้วกำลังเยียะกันอยู่

“อ้าว...แม้ว เยียะหย่งจะฮี้ คนไข้เพิ่น
ยังบ่หายเทื่อ จะมาเยียะกันได้จะใด” (ทำอะไร
อย่างนี้ คนไข้ยังไม่ทันหาย)

“เราดบได้เราอยู่มาสิหกหัววันแล้ว
โอ...คุดหมอ เราขอโทษเทอะ”

(ผมทนไม่ไหวตั้ง 15 วันแล้ว ผม
ขอโทษ)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539, น. 336)

เรื่อง แม้วแ้วกาด

แม้ว คนหนึ่งไปแ้วกาดหมั่ว
(ตลาดนัด) ว่างไปว่างมา (เดินไปเดินมา) ก็ไปยืน

อยู่ที่เพิ่นขายกล้วยทอด เอามือล้วงกระเป๋
ชะเหย็ก ๆ (ซึก ๆ) แม้วคักกล้วยทอดหัน
ก็ร้องถาม

“เสียว ๆ ซือกกล้วยทอดแหละ”

(ซือกกล้วยทอดหรือ)

“บ่...เราบ่ซือกเรา ๆ คั่น... -วย คั่นห้า”

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

ตัวละครที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์แม้ว (ม้ง)

แสดงออกถึงพฤติกรรมทางเพศที่เสรี และ
ไม่สนใจเรื่องของกาลเทศะ แม้แต่ในโรงพยาบาล
ในห้องผู้ป่วยคนไข้ เมื่อมีความต้องการเพศ
ก็แสดงออกในเวลาและสถานที่ที่ไม่เหมาะสม
“พอถึงตี 4 เหลียวซ้ายแลขวา คนไข้หลับ
กันหมด บ่หันไผ่ป็นขึ้นเตียง เอาผ้าปกเหียบ
ปฏิบัติการ” จนสร้างความอับอายให้แก่ตนเอง
แต่ในนิทานพื้นบ้านล้านนา มิได้ต้องการสื่อ
แต่เพียงเท่านั้นแต่ยังฉายภาพเหมารวมว่า
พฤติกรรมทางเพศดังกล่าวคนเมืองไม่ทำกัน
จะมีก็เพียงแต่ชาวปว ชาวเขาเท่านั้น
การสร้างภาพผ่านนิทานดังกล่าวจึงเป็นอคติ
ทางชาติพันธุ์ ในขณะที่อีกเรื่องสร้างอคติ
ทางเพศและชาติพันธุ์ว่านอกจากจะไม่รู้จัก
กาลเทศะแล้วยังเป็นสกปรก เห็นได้จาก “บ่...
เราบ่ซือกเรา ๆ คั่น... -วย คั่นห้า” พฤติกรรม
ดังกล่าวจึงถือว่าเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม
ทางเพศในลักษณะการให้ภาพทางลบที่
เหมารวมว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกล่าวถึง
มีลักษณะเช่นนั้นจริง

ตัวอย่างความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

ทางภาษา

เรื่อง คู่กันบุรีเรื่อง

มี 2 คนแม่ลูกอยู่ทวยกัน วันหนึ่ง
ลูกสาวอายุสัก 15 ปี เมื่อยเป็นไข้ (ไม่สบายเป็น
ไข้) แม่ก็พาไปหาหมอฝรั่ง หมอฟรังอุษาไทย
บ๊ชด ก็ถามว่า

“นูๆ มาไม”

“ข้าเจ้าเมื่อยเจ้า”

“มอยมากไหม”

ลูกสาวบ่ช่างตอบ ก็เอาแขนสะกิด
แม่มัน ๆ ก็ว่า

“มันมียังไต่ก็บอกเพิ่นไปหยั่งอันกำ”

“บ่ักเจ้า ม่อกบ่ละอนพรอนแพรน
เจ้า” (กะหรือมกะแหม่ม)

หมอก็ยิ้ม ๆ เฉย ๆ แล้วหมอก็กถามว่า
เวลาเมื่อสักก่อน เพิ่นกลัวเป็นไข้จับสัน

“เวลามอยนั้น มันสันมัย”

ลูกสาวก็สะกิดแม่มันแหม แม่มันก็ว่า
“มีบ่มียังไต่ก็บอกกำ อีหน้อย”

“บ่สันบ่ยาวเจ้า พอยิ้มได้เนี่ยะเจ้า”
เอามือหยิกได้

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

จากตัวอย่างทำให้เห็นการล้อเลียน
ภาษาของคนต่างเชื้อชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์
ที่ออกเสียงภาษาไทยไม่ชัด จนทำให้เกิดการ
เข้าใจผิด และทำให้การสื่อสารครั้งนั้นล้มเหลว
กลายเป็นเรื่องตลกขำขันในตัวอย่างก็จะสื่อ
ไปในทางเรื่องเพศ

ความรุนแรงซ้อน

ความรุนแรงซ้อนนี้จะอธิบายให้
เห็นถึงมิติความสัมพันธ์ของความรุนแรงว่า
ความรุนแรงนั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงความรุนแรงใด
ความรุนแรงหนึ่งเท่านั้น หากแต่ความรุนแรง
บางอย่างมีผลกระทบและต่อเนื่องเป็นลูกโซ่
และจะเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
เสมอ ผลการวิจัยพบความรุนแรงซ้อน 3
ลักษณะ ดังนี้

1. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผล
ให้เกิดความรุนแรงทางตรงเป็นการละเมิด
ศีลธรรมจริยธรรมบางประการในสังคม หรือ
เป็นการดูถูกกลุ่มชาติพันธุ์ ทางด้านภาษาและ
การศึกษา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ส่งผล
ให้เกิดความรุนแรงทางตรง เป็นโครงสร้างทาง
สถาบัน ที่พบชัดเจนและปรากฏมากที่สุด คือ
สถาบันศาสนา และสถาบันครอบครัว ผู้วิจัย
พบว่าสถาบันเหล่านี้เป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับ
คนในสังคมมากที่สุด ดังนั้นการนำมาเป็นเรื่อง
เล่า ล้อเลียน จึงเป็นเรื่องที่ง่าย ใกล้ตัว และได้
รับผลกระทบมากที่สุด

3. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผล
ให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิด
ความรุนแรงทางตรง เป็นโครงสร้างทางสถาบัน
ที่พบชัดเจนและปรากฏมากที่สุด คือสถาบัน
ศาสนา และสถาบันครอบครัว เช่นเดียวกับ
ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้เกิดความ
รุนแรงทางตรง แต่อาจมีตัวละครย่อยเพิ่มขึ้นมา
คือ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนที่มีความผิดปกติทาง
ร่างกายหรือสมอง

ตัวอย่างความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิดความรุนแรงทางตรง

เรื่อง ยางกับครุบา

พวกลายลงมาจากดอยนักษัตร (จำนวนมาก) มีทั้งละอ่อน บ่าวสาวและคนใหญ่ เพื่อมาทำบุญกับครุบา (พระเถระ) ระหว่างทางจากดอยแพรววัด ถึงวัด เป็นทางไกลขนาด (มาก) จะต้องหยุดค้างคืนตามหนทาง (รายทาง) ช่วงที่หยุดค้างคืนนั้นพวก บ่าวสาวและสามีภรรยาที่ร่วมรักต่อกันอันม่วน (เป็นที่สนุกสนาน) จนมาแพรววัด

หัวหน้าพวกลาย “หมู่เราทั้งหลายมาทานกับครุบา”

ครุบา “ดี ดี ได้บุญได้กุศล”

หัวหน้าพวกลายก็ว่า

“ครุบาเห้ย เราทำจะบ่ได้บุญกุศล ละคำ (ละมั้ง) ของท่านที่จะเอามาถวายครุบา มันท่าจะร้อนจะไหม้พร้อมหมู่ บ่าวสาวหมู่นี้มันเยียะกัน (สังวาสกัน) จนพอเปิด (ซิด) พอเหลืออง ฟันกว่าจะมาถึงวัด”

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นการดูถูกทางชาติพันธุ์อย่างระดับวัฒนธรรมทางเพศที่เป็นลักษณะเพศวิถีเสรีรัก ซึ่งขัดกับวัฒนธรรมของคนเมืองที่เป็นเรื่องต้องห้าม อีกทั้งถูกรอบทางศาสนาพุทธกันไว้ ขณะเดียวกันก็แฝงฝังเรื่องโครงสร้างความเป็นชาวป่าที่ไร้อารยะ “ระหว่างทางจากดอยแพรววัด ถึงวัด เป็นทางไกลขนาด”

กับชาวพุทธที่เป็นอารยะ ทั้งวัฒนธรรมและโครงสร้างที่แตกต่างกันนี้ ส่งผลให้เกิดประเด็นทางเพศที่ตัวละครถูกนำมาล้อเลียน เสียตลึงให้เกิดความเสียหาย “ช่วงที่หยุดค้างคืนนั้น พวกบ่าวสาวและสามีภรณาก็ร่วมรักต่อกันอันม่วน” ลักษณะดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิดความรุนแรงทางตรง

ส่วนกระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา ปรากฏทั้งสิ้น 5 กระบวนการ ดังนี้

1. กระบวนการสร้างให้เป็นชายขอบ/คนอื่น เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีฐานะด้อยกว่าคนกลุ่มใหญ่ ซึ่งคนเหล่านี้มักถูกกีดกัน เอาไว้ด่าเปรียบในการเข้าถึงทรัพยากรขั้นพื้นฐานจากคนกลุ่มใหญ่ และสังคมจัดให้อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่กำหนดเป็นสัดส่วน หรือแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด เพื่อให้ เป็นไปตามมาตรฐานของสังคม และผู้มีอำนาจสามารถจัดการกับสิ่งต่าง ๆ นั้นได้ หากสิ่งนั้นเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานของสังคม (วัชรินทร์ แก่นจันทร์, 2556) ในนิทานพื้นบ้านล้านนาพบกระบวนการดังกล่าวในรูปแบบของการแบ่งแยกกันทางภาษา ชาติพันธุ์ เพื่อทำให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ถูกกล่าวถึงตกอยู่ในภาวะของคนชายขอบทั้งทางภูมิศาสตร์และทางความคิด จนสุดท้ายกลายเป็นคนอื่นที่สังคมมองข้ามไปในที่สุด ดังจะเห็นได้จากตัวอย่าง

เรื่อง แม้วสาว

แม้วสาวคนหนึ่ง โดยสารรถสาย เชียงใหม่-ฝาง สมัยนั้นทางยังบ่ดี รถจึงสะเทือน บังเอิญเพื่อน (ครั้งนั้น) มีคนโดยสารแน่น แม้วสาวต้องยืนไป ขณะยืนอยู่ก็รู้สึกว่ามีคนมาหยุบนม (จับนม) แม้วสาวก็ขดหนี (ขยับหนี) แต่ยังมีมือมาทวยหยุบแหม (มีมือตามมาจับอีก) แม้วสาวขดตั้งแต่หลังรถไปยังหน้ารถ (ขยับจากหลังรถไปหน้ารถ) ก็ยังโดนหยุบแหม อดบ่ได้เลยบอกกับคนขับรถว่า

“จอด ๆ ข่าเจ้าจะลงที่นี่แล้ว”

“ทางมันอันตราย ลงบ่ได้ จะฟังลงไปไหน” (จะรีบลงไปไหน)

“เขาหยุบนมข้าเจ้าลู่”

คนขับเหลือบเห็นตำรวจนั่งอยู่ท้ายรถ ทวย (ด้วย) จึงบอกหื้อสาวแม้วไปฟ้องตำรวจสาวแม้วตอบว่า

“ฟ้องได้จะได ตำหนวดก็หยุบนมข้าเจ้าทวยนี้” (ตำรวจก็จับด้วยนี่นา)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

กลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นกระบวนการสร้างทำให้เป็นชายขอบ/คนอื่น จากตัวอย่าง แม้วสาวถูกคุกคามทางเพศขณะเดียวกันตัวละครตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนของภาครัฐที่ใช้อำนาจหน้าที่ไม่ถูกต้องเป็นผลทำให้หญิงสาวชาวแม้ว (ม้ง) เกิดความไม่ไว้วางใจและพยายามหลีกเลี่ยงต่อการถูกคุกคามจากตัวแทนของรัฐ การพยายามขยับหนีของแม้วสาวเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่า

ตนเองนั้นถูกผลักให้ไปอยู่ชายขอบของสังคม จนในที่สุดทนไม่ไหวจึงต้องปกป้องตัวเอง โดยขอลงจากรถทั้งที่รู้ว่าหากลงระหว่างทางเป็นอันตราย แต่ก็ยังอันตรายน้อยกว่าเมื่อเทียบกับอยู่บนรถ อีกทั้งคนบนรถมองเธอเป็นคนอื่น เธอเป็นเพียง “แม้วสาว” ไม่ใช่ “สาวไทย” ดังนั้น การกระทำต่อเพศจึงไม่ใช่เรื่องผิดในวิถีคิดเช่นนี้

เรื่องราวดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นแต่เพียงในนิทานเท่านั้น หากยังพบความรุนแรงดังกล่าว กระบวนการดังกล่าว จากชาวหน้าหนังสือพิมพ์ว่าเธอเหล่านั้นถูกคุกคามจากนายจ้าง ถูกล่วงละเมิดทางเพศ ถูกขายตามแหล่งบริการต่าง ๆ ด้วยชุดความที่ว่า “คนอื่น” ไม่ใช่คนใกล้ชิดหรือคนในครอบครัว

2. กระบวนการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นกระบวนการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้หญิง คนพิการ ชาติพันธุ์ให้ต่ำลงโดยการทำให้มีความผิดปกติทางกายภาพ นำเอาลักษณะและพฤติกรรมของคนไปเปรียบเทียบกับสัตว์ หรือทำให้เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ แล้วใช้ลักษณะทางลบเหล่านี้มาทำให้เกิดความตลก ดังจะเห็นได้จากจากตัวอย่าง

เรื่อง สองสหาย 1

สองสหายคนหนึ่งตาบอด คนหนึ่งหูหนวก พวกกันไปลักไก่ คนตาบอดเข้าไปลักคนหูหนวกเ็นบอกว่า เอาไก่พุ่แดง (ไก่ตัวผู้ที่มีหงอนแดง) เจ้าของบ้านได้อินก็ลงมาจะยับขโมยมาหันใส่รอยตีนล่นเข้าเค้าจักโค (กอดอะไร) ก็แต่่งอู้ว่า

“เฮ้... รอยตีนไฟเข้ามานี้ รอยตีนยัง
อีชอกตากล้าซัดดี (รอยเท้าอย่างนี้เหยียบ
กระตังนาที่ใช้เพาะข้าวกล้าได้ดีมาก)” ใครได้
เป็นลูกชายแท้

“ข้ามีแค่จักไคนี้”

เพิ่นก็เลยยับได้ทั้ง 2 คน เพิ่นหันว่า
มันตาบอดหูหนวกเลยบ่เอาเรื่องมัน

แหลมเทื่อ 2 คนนี้ก็ไปลักข่องวัด ลักมา
แล้วย่าใส่ขี้หมา มันก็เห็นว่าแผนกลางโง่งแหลมใส่
บวกควาย มันก็แห่ข่อง

“สา...อุย ๆ สาอุย” เพิ่นก็ยับได้ทั้ง 2 คน
(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าตัวละครแต่ละ
ตัวมีความพิการทางด้านร่างกายอย่างใดอย่าง
หนึ่ง แต่ตัวละครเหล่านี้ก็ยังถูกสร้างให้เป็นตัว
ปัญหาหรือเป็นภาระของสังคม ทำให้สังคม
เกิดความกลัว หวาดระแวง และตั้งข้อสงสัยว่า
ตนเองจะได้รับผลกระทบจากกลุ่มคนพิการ
เหล่านี้หรือไม่ พอเกิดชุดความคิดนี้ จึงเกิดเป็น
ภาพจำลงขึ้นในใจและเหมารวมว่าคนพิการ
มักเป็นคนไม่ดี มีพฤติกรรมที่อาจเป็นภัยคุกคาม
ต่อชีวิตและทรัพย์สินได้ เมื่อเป็นเช่นนี้เรา
จึงไม่สามารถสลัดภาพของคนพิการให้เป็น
คนดีได้เลย

3. กระบวนการเพิ่มหรือลดอัตลักษณ์
เป็นกระบวนการสร้างให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล
มีอัตลักษณ์เฉพาะให้เพิ่มจากอัตลักษณ์เฉพาะ
หรือลดจากอัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งการลดและ
เพิ่มอัตลักษณ์ดังกล่าวแม้ว่าจะทำให้บุคคลหรือ

กลุ่มบุคคลเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปจากเดิมก็ได้
มีศักดิ์ศรีเทียบเท่าคนกลุ่มใหญ่ในสังคมหรือ
คนปกติ หากแต่กระบวนการดังกล่าวเป็นการ
สนับสนุนให้เกิดความรุนแรงในระดับต่าง ๆ
อีกด้วย

เรื่อง คุณอุย

เดือน 6 เดือน 7 ใกล้ปีใหม่ (ประมาณ
เดือนมีนาคม-เมษายน ก่อนสงกรานต์) ยาง
จะลงคอยเอาของป่ามาขาย เป็นต้นว่า น้ำผึ้ง
(น้ำผึ้ง) เห็ดลม, ยาต้มเป็นมัด ๆ ยางจะเอาลง
มาแลกพริก

วันหนึ่ง เลี้ยวยางลงมาตีนคอย
หันเพิ่นปลูกพริกแล้ง (หน้าแล้ง) งามขนาด
(เจริญงอกงาม) ก็ไปถามเจ้าของสวนว่าเยี่ย
จะใด

“พ่อเลี้ยวปลูกพริกจะใด งามล้ำงาม
เหลือ” (ปลูกยังงៃ...)

“ปลูกพริกมันง่ายจะตาย 2 คนผัวเมีย
ช่วยกัน ผัวอยู่หัวแปลงเมียอยู่หางแปลงปลูก
พริกหันหน้า เข้าหากัน ปลูกมาปะกันตัดใด
(ปลูกมาบรรจบกันที่ไหน) ก็เอาหันเหี้ยคำพริก
ก็ออกมางาม หน่วยปะเหละปะเหล่น” (ผลโต)

พอเลี้ยวยางได้ยินก็ม้ามิก (กลั่นใจ-
อดทน) ในหัวใจได้พริกก็พิกบ้านบนคอยแหลมปี
หนึ่งเลี้ยวยางก็ลงมาที่สวนเก่า เจ้าของสวนพริก
ก็ถามเลี้ยวยาง

“เป็นใดพรอง พริกงามก่อ”

“งามขี้เนี้ยะกะ เพิ่นเล่ากันชืด ๆ”
(เขาเล่ากันท่วมบ้าน)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

หากพิจารณาเนื้อหาของนิทาน จากตัวอย่าง จะเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์อย่างเป็น กลุ่มที่ยืนยันชั้นเชิงในการทำงาน สะสมหรือ หาของป่าลงมาขายปีละครั้ง ขณะเดียวกัน ก็มีความรู้เรื่องของป่า สมุนไพร ตลอดจน การค้าขายแลกเปลี่ยน แต่ตัวอย่างจากนิทาน เรื่องนี้กลับลดอัตลักษณ์เหล่านี้ลง ให้ภาพ ข้างต้นอย่างเลื่อนรางหรือแทบไม่เห็น เพราะอัตลักษณ์ทางเพศ อัตลักษณ์ของคน ที่โง่ทึ่ม ไม่ทันคนกลับปรากฏเด่นชัดขึ้นมาแทนที่ ชุดความคิดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เท่านั้น หากแต่นิทานหรือผู้เล่าต้องการล้อเลียน ใครหรือกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็เปลี่ยนตัวละคร ให้เป็นบุคคลนั้นหรือกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ กระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดภาพด้านลบ และเกิดความเข้าใจผิด ต่อเนื่องมาตราบที่ตัวละครนั้นยังถูกนำมาเล่าต่อในทางที่ผิดจาก ความเป็นจริง

4. กระบวนการทำให้เป็นสินค้า เป็นกระบวนการที่มีการตกลง ต่อบริการ แลกเปลี่ยน ซื้อขาย สิ่งใด ๆ ให้กลายเป็นสินค้า หรือมี ลักษณะคล้ายสินค้า ผลการวิเคราะห์นิทาน พื้นบ้านล้านนาในประเด็นนี้จะพบกระบวนการ ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ทางเพศ ที่มองว่าผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศสามารถ ซื้อขาย แลกเปลี่ยนหรือทำให้กลายเป็นสินค้า ของผู้ให้บริการและอุดมการณ์ปิตาธิปไตย ที่ให้ความสำคัญกับเพศชาย ดังจะเห็นได้ จากตัวอย่าง

เรื่อง แยกจอมซี้ซี้ (แยกซี้เหนียว)

มีแขกคนหนึ่งหื้อคนไทยเซาะเมียหื้อ (หาเมียให้) ถ้าแม่หญิงคนใดยอมเป็นเมียแขก ใครได้อะหยังจะหื้อ บ่ว่าตุ๋น พัดลม ที่วิ กี่จะหื้อ ที่นี้เซาะไผ่ได้ คนไทยก็วางแผน ล่อลวงแขกโดยไปเซาะกะเทยมาแต่งตัวเป็นแม่ หญิง แขกก็หลงเชื่อ ซื้อพัดลม ตุ๋น และทีวีหื้อ พอเมื่อคืนแขกก็พาเข้าห้อง ได้ลักคำ (ลักประเดี้ยว) ก็ออกมาหานายหน้าคนไทย

“ฮี่นี้ ตุ๋นก็ให้แล้ว ทีวีก็ให้แล้ว พัดลม ก็ให้แล้ว แล้วมันมีที่ไหน”

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539, น. 330)

โดยปกติแล้วการค้าขายหรือ แลกเปลี่ยนต่าง ๆ ย่อมต้องมีทุน แต่ใน กระบวนการนี้จากตัวอย่างทั้งหมด จะพบ ลักษณะร่วมกันอย่างหนึ่งก็คือทุนที่ใช้ในการ แลกเปลี่ยนแล้วกลายเป็นกระบวนการทำให้เป็น สินค้าก็คือ “ร่างกาย” เมื่อร่างกายกลายเป็น ทุนในการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนก็มักจะ ปรากฏในรูปแบบของการใช้แรงงาน หรือการ ตกเป็นทาสของผู้ซื้อ แต่ในนิทานพื้นบ้านล้านนา พบว่า ร่างกายกลายเป็นทุนทางด้านการตกเป็น วัตถุทางเพศ การได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองปรารถนา หรือต้องการต้องแลกมาด้วยการมีเพศสัมพันธ์ หรือยอมตกลงว่าจะเป็นผู้ซื้อที่เต็มใจผู้ขาย ก็ยอม การมองเรื่องเพศว่าเป็นสินค้าเป็นเรื่อง ส่วนบุคคล แต่หากมองประเด็นด้านกฎหมาย และศีลธรรมคงจำเป็นต้องกลับมาทบทวน

5. กระบวนการสร้างความชอบธรรม เป็นกระบวนการกำจัด “คนอื่น” ที่มีลักษณะ ผิดแผกแตกต่างไปจากคนกลุ่มใหญ่ โดยการ ใช้ความรุนแรงในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือ หลายรูปแบบก็ได้ โดยมีเหตุผลหรือชุดความ จริงรองรับว่า สิ่งที่กำลังกำจัดอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ อันตราย ไม่ใช่มนุษย์ หรือไม่ใช่สิ่งมีค่า

เรื่อง สายักษ์

มียักษ์ตนหนึ่งเข้ามาจับเด็กกินเป็น อาหาร ชาวบ้านต่างเดือดร้อนและหวาดกลัว ที่นี้มีแม่หม้ายคนหนึ่งกลัวว่ายักษ์จะมาจับลูก ของตนเป็นอาหาร จึงคิดจะหาคนมาสายักษ์ ขณะที่กำลังเดินไปนั้น ไปเจอไก่ตัวหนึ่ง ถามว่าจะไปไหน แม่หม้ายบอกจะไปสายักษ์ ไก่ก็บอกว่าคนจะไปช่วย เดินไปสักหน่อยเจอ ปลาที่กำลังเล่นน้ำอยู่ พอปลาก็กังว่าจะไป สายักษ์ก็อาสาไปช่วย ทั้งสามจึงเดินทาง ต่อไป จนเจอแมงป่อง ๆ ก็อาสาจะไปช่วย ในที่สุดก็มา เจอป่าพริกหม่น (พริกเขียว) และป่าหิน (ก้อนหิน) ซึ่งก็ได้สมาชิกสายักษ์เพิ่มขึ้น

เมื่อทั้งหมดมาถึงที่อยู่ของแม่หม้าย ก็ตกลงนัดหมายกัน ป่าหินบอกว่า

“เอาข้าวไว้ที่นี้ บ่ถ้าเอาขึ้นไปบนเรือน”

ส่วนปลาก็กังบอกว่า

“เอาข้าวไปไว้ที่เตาไฟเน่อ ข้าจะอยู่ชี้เภา”

แมงป่องก็ว่า

“เอาข้าวไปไว้ที่น้ำบวย” (กระบวยตักน้ำ)

ป่าพริกหม่นบอกว่า

“เอาข้าวไปแขวนไว้ที่ปากประตู”

ไก่อีกว่า

“เอาข้าวไปไว้ที่พื้นกันทุ” (ใต้ถุนตรงกับ ด้านหลังของตัวบ้าน)

พอถึงกลางคืนยักษ์มาเขาะกินหละ อ่อน (หากินเด็ก) ไก่ที่อยู่บ้านแม่หม้ายก็ขึ้นว่า

“ยักษ์ตาแดงมากินลูกกูเถอะ”

ยักษ์ได้ยินก็รู้ว่า “ที่ไหน ๆ เฟ้นกลัว กูไปตกไปเลี้ยง (ไปหมด) มาทำทนายกูเสีย” ว่าแล้วยักษ์ก็ลั่นขึ้นเรือน (วิ่ง...) ชะลุ่มดุ่มด้า (โครมคราม) เอาหัวไปชนบ่าพริก หม่นแกว่ง ไปแกว่งมา ยักษ์ก็ลั่นเข้าไปในเตาไฟ จะไป ดังไฟคอย (จุดไฟดู) ปลาก็กังดีดชี้เภาใส่ต่ายักษ์ ยักษ์จึงได้คล้าไปหาหมอน้ำ จะเอาน้ำล้างหน้า พอดีถูกแมงป่องจี้ มีดก็มีด เจ็บก็เจ็บ พ่อหายัง บ่หัน (มองอะไรไม่เห็น) ย่ำคั่นโดหวิด เอาหัวไป บุบป่าหินเลยตายที่หั้น (เหยียบบันไดพลาด...)

(หทัยวรรณ ไชยะกุล, 2539)

ยักษ์ตาแดงถูกกำหนดบทบาทให้เป็น ผู้กระทำความรุนแรงก่อน ดังนั้นการตอบโต้ กับยักษ์ตาแดงจึงจำเป็นต้องตอบโต้ด้วย ความรุนแรงเช่นเดียวกัน ความชอบธรรมดัง กล่าวเป็นผลให้ผู้รับสารเกิดความเชื่ออย่าง ปักใจว่าการจัดการด้วยความรุนแรงนั้น ไม่ใช่ ความผิด ขณะเดียวกันหากมีเหตุการณ์หรือ ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในลักษณะที่เหมือน หรือคล้ายกันก็จะใช้บรรทัดฐานในการจัดการ เรื่องที่เกิดก่อนหน้ากับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน ปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ความรุนแรงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนา

ความรุนแรงเดี่ยว เป็นปรากฏการณ์ความรุนแรงในลักษณะต่าง ๆ ตามแนวคิดของ Johan Galtung ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้านล้านนา ซึ่งความรุนแรงดังกล่าวปรากฏทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ ความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม

1. ความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) พบ 4 ลักษณะ โดยพบความรุนแรงทางร่างกายมากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงโดยการประทุษร้าย ความรุนแรงต่อทรัพย์สิน และความรุนแรงทางเพศ ตามลำดับ

2. ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) พบ 3 ลักษณะ โดยพบความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางเพศ และความรุนแรงเชิงโครงสร้างทางอาชีพ/ตำแหน่ง ตามลำดับ

3. ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม (Cultural Violence) พบ 4 ลักษณะ โดยพบความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมทางเพศมากที่สุด รองลงมาคือความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมทางภาษา ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมความเชื่อ และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมการกิน ตามลำดับ

ส่วนความรุนแรงซ้อน เป็นมิติความสัมพันธ์ของความรุนแรงที่มีได้เกิดขึ้นเพียงความรุนแรงใดความรุนแรงหนึ่งเท่านั้น หากแต่ความรุนแรงบางอย่างมีผลกระทบและต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ และจะเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์

เชิงอำนาจเสมอ ผลการวิจัยพบความรุนแรงซ้อน 3 ลักษณะ ได้แก่ ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมที่ส่งผลให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้างต่อเนื่องให้เกิดความรุนแรงทางตรง

กระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา

กระบวนการสร้างความรุนแรงในนิทานพื้นบ้านล้านนา พบว่ามีทั้งสิ้น 5 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการสร้างให้เป็นชายขอบ/คนอื่น กระบวนการลดคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ กระบวนการเพิ่มหรือลดอัตลักษณ์ กระบวนการทำให้เป็นสินค้า และกระบวนการสร้างความชอบธรรม

จากการวิจัยพบว่าความรุนแรงที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านล้านนาสอดคล้องกับความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ของ โขมสี แสนจิตต์ (2548) เรื่องความรุนแรงในปัญญาสชาดก บาทยันอิมสำราญ (2548) เรื่องเสือโค ความรุนแรงและการสืบทอด ปฐม หงษ์สุวรรณ (2551, 2556) เรื่องลัวะกินคน: วากรรมกรรมสร้างภาพลักษณ์ความรุนแรงจากตำนานและพิธีกรรมของคนต่างชาติพันธุ์ และเรื่องอมราพิศวาส: ผู้หญิงรักกับพระนัยของ ความรุนแรงพรรณราย ชาญศิริ (2553) เรื่องไกรทอง: ความรุนแรงระหว่างเผ่าพันธุ์และเพศระพี อุทิพย์ตระกูล (2551) เรื่องความรุนแรงในวรรณคดีเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน วัชรินทร์ แก่นจันทร์ (2556) เรื่องวากรรมกรรมความรุนแรง

ในนิทานซ้ำชั้นของล้านนา ความรุนแรงที่ปรากฏในวรรณกรรมประเภทต่าง ๆ ได้สืบทอดและสานต่อมายังวรรณกรรมร่วมสมัย บทโทรทัศน์ หรือแม้แต่สร้างความชอบธรรมในการใช้ความรุนแรง โดยยึดโยงกับตัวอย่างในวรรณกรรมว่าเป็นสื่อแทนความคิด ดังนั้นการเลียนแบบพฤติกรรมของตัวละครจึงถือว่าชอบธรรม

ส่วนกระบวนการสร้างความรุนแรงมีลักษณะแบบคู่ตรงข้ามให้เห็นตลอดทั้งเรื่องและปรากฏทุกกระบวนการ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากกว่า อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจน้อยกว่า หรือการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างคนเมือง (ล้านนา)-ชาตัพันธ์คนภาคเหนือ-คนภาคอื่น คนที่มีตำแหน่งสูง-กับคนที่มีตำแหน่งต่ำกว่า ชาย-หญิง คนปกติ-คนพิการ คนในเมือง-คนบ้านนอก ประเทศพัฒนา-ประเทศด้อยพัฒนา มนุษย์-อมนุษย์ ตัวละครเหล่านี้ถูกสร้างให้มีบทบาทอย่างมากในการผลิตซ้ำตัวแทนของผู้กระทำความรุนแรงและผู้ที่ได้รับผลจากความรุนแรงระดับต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

การแก้ไขปัญหาคือความรุนแรงในสังคมอาจทำได้โดยการนำวิธีการแก้ไขปัญหาคือความรุนแรงจากตัวละครมาปรับใช้ เพราะวรรณกรรมเป็นผลผลิตจากประสบการณ์ทางสังคมของมนุษย์ ทั้งนี้จำเป็นต้องหาวิธีการที่เหมาะสมร่วมกัน จึงจะเป็นทางออกและคลี่คลายปัญหา

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ความขัดแย้งและความรุนแรง เป็นปัญหาที่กระทบต่อบุคคลทุกระดับ ดังนั้นในการแก้ไขหรือคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงจำเป็นต้องศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาว่ามีการแก้ไขอย่างไรแก้ไขด้วยวิธีใด ทางหนึ่งที่น่าสนใจก็คือการศึกษาความรุนแรงจากตัวบท (Text) ประเภทต่าง ๆ เช่น วรรณกรรม หรือสื่อประเภทต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบ ดูพัฒนาการ ดูแนวโน้มเพื่อวิเคราะห์และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาหรือลดระดับความรุนแรงในสังคมได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎาภรณ์ หงส์ดารมภ์ และโสรัจจ์ หงส์ดารมภ์. (2549). วาทกรรมกับภาคใต้และความรุนแรงในสังคมไทย. ใน กฤษฎาภรณ์ หงส์ดารมภ์ และจันทิมา เขียวมานนท์ (บรรณาธิการ). *มองสังคมผ่านวาทกรรม*. (หน้า 103-134). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โชมลี แสนจิตต์. (2548). ความรุนแรงในปัญญาสชาดก. ใน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และคณะ (บรรณาธิการ). *ความรุนแรงในมิติวัฒนธรรม เล่ม 2*. (น. 128-143). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บาหยัน อิมสำราญ. (2548). เลือดโค ความรุนแรงและการสืบทอด. ใน ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล และคณะ (บรรณาธิการ). *ความรุนแรงในมิติวัฒนธรรม เล่ม 2*. (น. 144-174). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2551). ลัทธิคนคน: วาทกรรมการสร้างภาพลักษณ์ความรุนแรงจากตำนานและพิธีกรรมของคนต่างชาติดั้งเดิม. ใน ปฐม หงษ์สุวรรณ (บรรณาธิการ). *กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม*. (น. 162-213). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2556). อมราพิศวาส: ผู้หญิงรักกับพระนัยของความรุนแรง. ใน ปฐม หงษ์สุวรรณ (บรรณาธิการ). *นานมาแล้ว มีเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน ชีวิต*. (น. 311-348). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรณราย ชาญหิรัญ. (2553). ไกรทอง: ความรุนแรงระหว่างเผ่าพันธุ์และเพศ. ใน นันทนัย ประสานนาม (บรรณาธิการ). *แต่ศักดิ์ศรีเสมอกันทุกชั้นชน: วรรณกรรมกับสิทธิมนุษยชนศึกษา*. (น. 98-138). กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์.
- พิรงรอง รามสูต. (2558). *ประทุษวาจากับโลกออนไลน์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- ระพี อุทิพย์ตระกูล. (2551). *ความรุนแรงในวรรณคดีเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- วัชรินทร์ แก่นจันทร์. (2556). *งานวิจัยเรื่องวาทกรรมความรุนแรงในนิทานซ้ำของล้านนา*. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- หทัยวรรณ ไชยะกุล. (2539). *การสร้างมุขตลกในเรื่องซ้ำของล้านนา*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).